

ČESKÁ REPUBLIKA

NÁLEZ

Ústavního soudu

J m é n e m r e p u b l i k y

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy Tomáše Lichovníka, soudce zpravodaje Davida Uhlíře a soudce Jana Svatoně ve věci ústavní stížnosti stěžovatelky **Římskokatolické farnosti Kostelní Radouň**, se sídlem Kostelní 74, Jindřichův Hradec, zastoupené JUDr. Matoušem Jírou, advokátem, se sídlem v Praze, 28. října 1001/3, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. května 2022 č. j. 28 Cdo 1320/2022-220, proti rozsudku Vrchního soudu v Praze ze dne 3. února 2022 č. j. 4 Co 250/2020-192 a proti rozsudku Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 14. srpna 2020 č. j. 11 C 54/2016-170, za účasti Nejvyššího soudu, Vrchního soudu v Praze, Krajského soudu v Českých Budějovicích a České republiky, Státního pozemkového úřadu, za kterou jedná Úřad pro zastupování státu ve věcech majetkových, jako vedlejší účastnice řízení, takto:

I. Usnesením Nejvyššího soudu ze dne 24. 5. 2022 č. j. 28 Cdo 1320/2022-220, rozsudkem Vrchního soudu v Praze ze dne 3. 2. 2022 č. j. 4 Co 250/2020-192 a rozsudkem Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 14. 8. 2020 č. j. 11 C 54/2016-170 bylo porušeno právo stěžovatelky na soudní ochranu a na spravedlivý proces, zaručené v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Tato rozhodnutí se proto ruší.

Odůvodnění:

I. Řízení před obecnými soudy

1. Stěžovatelka je osobou oprávněnou podle ust. § 3 zákona č. 482/2012 Sb. o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi a o změně některých zákonů (dále jen "zákon o majetkovém vyrovnání s církvemi" nebo "zákon č. 482/2012 Sb."), a žalobou se domáhala nahrazení rozhodnutí Státního pozemkového úřadu, jímž byl zamítnut její nárok na vydání pozemku st. p. č. 35/7 v katastrálním území Kostelní Radouň. Dne 1. června 2022 jí bylo doručeno usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. 5. 2022 č. j. 28 Cdo 1320/2022-220, jímž bylo odmítnuto její dovolání proti rozsudku Vrchního soudu v Praze ze dne 3. 2. 2022, č. j. 4 Co 250/2020-192. Stěžovatelka proti citovanému usnesení Nejvyššího soudu a jemu předcházejícímu rozsudku Vrchního soudu v Praze, jakož i proti rozsudku Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 14. 8. 2020 č. j. 11 C 54/2016-170, podává ústavní stížnost, jelikož v těchto rozhodnutích spatřuje zásah do svých ústavně zaručených základních práv a svobod, a to práva na soudní ochranu a na spravedlivý proces dle článku 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, a na legitimní očekávání zmnožení svého majetku zakotveného v čl. 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod.

2. Stěžovatelka usilovala o vydání pozemku st. p. č. 35/7, eventuálně vydání jeho částí, označených v geometrickém plánu č. 453-183/2020 jako parcely č. 35/7, 35/12, 996 a 995, to vše k.ú. Kostelní Radouň. Soud prvního stupně svým prvním rozsudkem ze dne 23. 1. 2017 žalobě vyhověl, když dospěl k závěru, že předmětná stavba, jejíž existenci na části pozemku tvrdila vedlejší účastnice, nebyla vybudována v souladu se stavební dokumentací a předmětná stavba nemá charakter stavby, která by mohla představovat výlukou dle § 8 odst. 1 písm. a) zákona o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi.

3. Odvolací soud rozsudek soudu prvního stupně, pokud jde o vydání předmětného pozemku, potvrdil, přičemž konstatoval, že z tvrzení účastníka však nelze učinit jednoznačný závěr o tom, že se jedná z hlediska občanskoprávního o samostatnou stavbu, která je se zemí spojena pevným základem. Za situace, kdy v tomto smyslu nebyly ze strany účastníka řízení, jehož v tomto případě shora uvedené břemeno tíží, žádné rozhodné skutečnosti tvrzeny a o tomto tvrzení navrženy důkazy, soud prvního stupně uzavřel, že se vedlejší účastníci nepodařilo prokázat, že předmětná stavba je z hlediska občanskoprávního stavbou samostatnou. Odvolací soud však nepovažoval za správný závěr soudu prvního stupně, že v řízení nebylo prokázáno, že předmětná stavba byla vybudována v souladu se stavebním zákonem. Nelze totiž přehlédnout, že vlastníkem stavby není stát ani oprávněná osoba, ale třetí osoba dle § 8 odst. 1 písm. a) předposlední věta za středníkem (společnost ZEVEVA, a.s.), u níž zákonodárce splnění podmínky vybudování stavby v souladu se stavebním zákonem nevyžaduje.

4. Nejvyšší soud svým rozsudkem ze dne 30. 5. 2019 výše uvedená rozhodnutí zrušil a věc vrátil soudu prvního stupně k dalšímu řízení. Soud prvního stupně v souladu se závazným právním názorem odvolacího soudu doplnil dokazování mimo jiné i místním ohledáním a dospěl k závěru, že na předmětném pozemku se nachází stavba ve smyslu občanskoprávních předpisů, která výlukový důvod zakládá. Vyšel ze skutkových zjištění, že na pozemku je konstrukce, která je částečně spojena se zemí pevným základem, a to v místě průjezdu a v částech se stěnami vyzděnými z cihel, jakož i v objektu garáží, částečně umístěném na jižní straně st. p. č. 35/7 a ve zbývajících místech je její základ tvořen kamennými patkami, na nichž je umístěna dřevěná konstrukce (starý šrotovník, zčásti bývalý seník, nyní užívaný k parkování

zemědělské techniky). Jedná se o poměrně rozlehlou stavbu, jejíž jednotlivé části napravo a nalevo od průjezdu jsou v místě průjezdu propojeny společnou střešní konstrukcí. Svým rozsudkem ze dne 14. 8. 2020 tak soud prvního stupně žalobu na vydání pozemku st. p. č. 35/7 (a eventuálně jeho částí), zamítl.

5. Soud prvního stupně k doplněným tvrzením a důkazům ze strany stěžovatelky uvedl, že k těmto nemůže z důvodu koncentrace řízení přihlídnout, když břemeno tvrzení, že pozemek není zatížen překážkou bránící jeho vydání a břemeno důkazní k tomu nese žalobce, jelikož se jedná o tvrzení, z nichž pro sebe vyvozuje prospěch. Koncentrace řízení tedy dopadá i na toto tvrzení. Žalobce s ním však přišel až ve značně pozdější fázi řízení, po zrušení a vrácení věci Nejvyšším soudem, kdy uvedl, že stavby na parcele č. st. 35/7, resp. část traktu tvořícího kratší rameno písmene L a zčásti zasahující na předmětný pozemek, existovaly ještě před odnětím tohoto pozemku církvi a navrhl k tomu důkazy. Posléze své tvrzení korigoval tak, že doposud bylo jednáno pouze o stavbě sýpky a šrotovníku, nikoli o zastřešení průjezdu a další části stavby na parcele č. 35/7, která je se stavbou sýpky a šrotovníku spojena průjezdem, avšak, jak je popsáno v rámci dále uvedených důkazů, jde o tvrzení účelové, neboť od počátku řízení, zejména z vyjádření příslušného stavebního úřadu, ortofotosnímků apod. není nikde uvedeno, že by se nemělo jednat o všechny stavby na parcele č. 35/7, nic takového nevyplývá ani ze žaloby.

6. Soud tedy dospěl k závěru, že tvrzení o existenci staveb na pozemku ještě před jeho odnětím církvi bylo uplatněno opožděně, v rozporu se zásadou koncentrace řízení a současně není naplněna žádná z výjimek dle ust. § 250d odst. 2 o. s. ř., proto se jím vůbec nezabýval a důkazní návrhy žalobcem k němu předložené zamítl pro nadbytečnost.

7. Odvolací soud rozsudek soudu prvního stupně potvrdil, když se zcela ztotožnil s právním názorem soudu prvního stupně, a to i pokud jde o závěr o koncentraci řízení a nemožnosti provést stěžovatelkou navrhovaných důkazů. Proti rozsudku odvolacího soudu podala stěžovatelka dovolání.

8. Nejvyšší soud konstatoval, že v situaci, kdy vedlejší účastník již před skončením prvního jednání uvedl, že se na předmětném pozemku nachází zemědělské stavení, stěžovatelka měla a mohla (před nastoupením účinků koncentrace) namítnout, že stavba vznikla ještě před spácháním majetkové křivdy. Dále Nejvyšší soud uvedl, že stěžovatelce musela být známa situace se zastavěností pozemku již před konáním místního šetření, když při prvním jednání dne 23. 1. 2017 byla uplatněna tvrzení, že v době odnětí původního pozemku státem byla na pozemku situovaná pouze stavba fary č. p. 1 a předmětná zemědělská stavba byla vybudována "na zeleném" až po spáchání majetkové křivdy.

II.

Vývoj případu a argumentace stěžovatelky

9. Stěžovatelka v odůvodnění ústavní stížnosti uvedla, že již ve svém odvolání poukazovala na nesprávné závěry soudu prvního stupně, který tvrdil, že od počátku řízení byly předmětem dokazování všechny stavby nacházející se na předmětném pozemku. Jak vyplývá z odůvodnění prvního rozsudku soudu prvního stupně ze dne 23. 1. 2017, v prvním řízení se zmiňovala pouze dřevěná stavba stodoly (ta je pak rozdělována do částí - šrotovník, sýpka a kolna sloužící jako garáž zemědělské techniky), případně tzv. spojovací krček. Tato skutečnost vyplývá jak z provedených důkazů, tak ze samotných skutkových závěrů soudu prvního stupně, který ze sdělení ZEVEVA, a. s. ze dne 18. 11. 2013 zjistil, že stavba na

předmětné parcele byla vybudována cca v roce 1953. Jedná se o dřevěnou stavbu bez pevného základu, spojenou se zemí prostřednictvím tzv. betonových patek. Menší část stavby je nevyužívána (šrotovník plus sýpka), větší část využívá společnost jako garáž zemědělských strojů. Stavby bez pevného základu se na katastrálním úřadu nezapisovaly. Také z vyjádření Městského úřadu v Jindřichově Hradci ze dne 17. 1. 2011 soud zjistil, že je jím potvrzována existence stavby na stavebním pozemku parc. č. 35/7, a to stodoly a spojovacího krčku. Potvrzení bylo vydáno na žádost vlastníka stavby jako doklad k provedení zápisu do evidence nemovitostí. Z čestného prohlášení V. Č. a J. N. z 19. 1. 2017 bylo zjištěno, že se jedná o stavbu šrotovníku a dřevěné kolny, částečně zasahující na parc. č. st. 35/7. Konečně pak soud konstatoval, že tvar stavby nekoresponduje s tvarem předmětné stavební parcely. Z provedených důkazů a zejména pak ze skutkových závěrů soudu prvního stupně učiněných v prvním vydaném rozsudku je zřejmé, že se v předmětné věci posuzovala pouze dřevěná stavba, případně tzv. spojovací krček, tedy zastřešený průjezd. Ze žádného tvrzení vedlejší účastnice, které bylo učiněno před vrácením věci Nejvyšším soudem, nevyplývá, že by se na předmětném pozemku měly nacházet jakékoliv zděné stavby spojené s dřevěnou stavbou spojovacím krčkem.

10. Tvrzení soudu prvního stupně i soudu odvolacího, že od počátku řízení byly předmětem dokazování všechny stavby nacházející se na předmětném pozemku (tedy, že vedlejší účastnice řízení, kterou tíží důkazní břemeno ohledně existence výlukového důvodu, tvrdila a prokazovala i existenci zděných staveb na pozemku, které by měly navazovat na spojovací krček z druhé strany, než dřevěná stavba), je v extrémním rozporu s realitou, resp. s důkazy provedenými v řízení a také se skutkovými závěry uvedenými v prvním rozsudku soudu prvního stupně ze dne 23. 1. 2017; rozsudky soudu prvního stupně a odvolacího soudu tak odporují čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (viz. např. náleží Ústavního soudu II. ÚS 2077/14 ze dne 21. 7. 2015, sp. zn. I. ÚS 3269/12 ze dne 25. 7. 2013, I. ÚS 947/09 ze dne 17. 3. 2010)

11. Stěžovatelka namítala, že až potom, co byla věc vrácena soudu prvního stupně Nejvyšším soudem, se konalo místní ohledání, na kterém bylo zjištěno, že na předmětné stavební parcele v její jihovýchodní části stojí další budova, a to budova zděná, přičemž mezi dřevěnou stavbou stodoly a touto zděnou stavbou je zastřešený průjezd. Prokurista společnosti ZEVEVA, a.s. svědek M., který byl u místního ohledání přítomným ukázal, že ve zděné budově se nachází garáže. Až v tomto momentu, tedy až při místním ohledání dne 3. 12. 2019, vyšlo najevo, že zděná stavba stojí na jihovýchodní části předmětného pozemku, tedy že na předmětném pozemku není pouze dřevěná stodola a průjezd, o kterých se do té doby jednalo, a také až na tomto místním ohledání při výslechu svědka M. zaznělo poprvé tvrzení, že všechny budovy, včetně zděné budovy vznikly kolem roku 1960.

12. V návaznosti na tato zjištění při místním ohledání (tedy že se na předmětném pozemku nachází i zděná stavba) a také v reakci na tvrzení svědka M., navrhla stěžovatelka provedení listinných důkazů (zejména v podání ze dne 3. 6. 2020 a dále v podání ze dne 9. 5. 2020) prokazujících její "nové" tvrzení, že zděná stavba na jihovýchodní části předmětného pozemku stála na tomto místě před majetkovou křivdou a byla ve vlastnictví stěžovatelky. Zděná stavba také zasahovala před majetkovou křivdou až do míst, kde se v současné době nachází zastřešený průjezd. Pro přehlednost stěžovatelka uvádí, že zděná stavba stojí na parcele vyznačené v GP jako st. parc. č. 35/12 a průjezd se nachází na parc. č. 995.

13. Dovolací soud ve svém odůvodnění pouze konstatoval, že v situaci, kdy účastnice řízení, již před skončením prvního jednání, uvedla, že se na předmětném pozemku nachází zemědělské stavění, žalobkyně měla a mohla před nastoupením účinků koncentrace řízení uplatnit skutkové

tvrzení, že výlukový důvod není naplněn, když stavba vznikla před spácháním majetkové křivdy. Toto obecné konstatování dovolacího soudu ovšem opět přehlíží skutečnost, že vedlejší účastnice při prvním jednání ve věci tvrdila a prokazovala pouze existenci dřevěné stavby bez pevného základu (příčemž tato byla skutečně postavena až po spáchání majetkové křivdy), žádný důkaz (a v zásadě ani tvrzení) označený vedlejší účastnicí při prvním jednání nesměřoval k existenci jakékoliv zděné stavby na předmětném pozemku (přitom zděná stavba byla postavena na pozemku před spácháním majetkové křivdy). Pokud dovolací soud konstatoval, že stěžovatelce musela být známa situace se zastavěností pozemku již před konáním místního šetření, když při prvním jednání dne 23. 1. 2017 byla uplatněna tvrzení, že v době odnětí původního pozemku státem byla na pozemku situovaná pouze stavba fary č. p. 1 a předmětná zemědělská stavba byla vybudována "na zeleném" až po spáchání majetkové křivdy, jde o zjevnou dezinterpretaci, když žádná taková tvrzení na jednání uvedena nebyla (viz protokol o jednání ze dne 23. 1. 2017).

14. Důkazní břemeno ohledně existence výlukového důvodu nese vždy povinná osoba, která musí existenci výlukového důvodu nejen konstatovat, ale také řádně a dostatečně specificky tvrdit a také prokázat. Bylo tedy povinností vedlejší účastnice (mimo jiné) jednoznačně tvrdit a doložit, že všechny stavby na předmětném pozemku vznikly až po rozhodném období. Jinými slovy řečeno, nemohlo být povinností stěžovatelky tvrdit a prokazovat neexistenci výlukového důvodu za situace, kdy sama vedlejší účastnice řízení existenci takového výlukového důvodu, pro existenci zděné stavby na předmětné části pozemku, netvrdila a ani neprokazovala. V prvním řízení před soudem prvního stupně směřovaly tvrzení vedlejší účastnice řízení pouze k dřevěné stavbě stodoly, případně k průjezdu, který ovšem není stavbou.

15. Nalézací soudy podle stěžovatelky porušily její právo na spravedlivý proces, pokud nepřihlíděly k tvrzením a důkazům stěžovatelky, jež se týkaly nenaplnění výlukového důvodu v důsledku existence zděné stavby na pozemku před majetkovou křivdou.

16. Soud odvolací i soud prvního stupně k částem pozemku st. 35/7 specifikovaným v GP jako parc. č. 996 a parc. č. 995 konstatovaly, že byť nejsou přímo zastavěné stavbou, jsou nezbytné pro přístup do šrotovníku a seníku (části dřevěné stavby), jakož i pro přístup do zděné stavby s garážemi na jižní části pozemku, kde vjezd je z východní strany. Stěžovatelka již ve svém dovolání namítala, že výše uvedené skutkové závěry soudů jsou v extrémním rozporu s provedenými důkazy, případně nejsou podloženy žádnými důkazy.

17. V první řadě je však podle stěžovatelky nutné uvést (příčemž tato skutečnost byla v řízení tvrzena i prokázána), že stěžovatelka je vlastníkem společného dvora na pozemku parc. č. st. 35/1, skrze který je zajištěn přístup ke stavbám společnosti ZEVEA a.s., z hlavní komunikace, a dále pozemku parc. č. 142/1, skrze který vede vjezd do stodoly, konkrétně do části užívané pro parkování zemědělské techniky. Rovněž je vlastníkem pozemku parc. č. 904/2, a téměř dokonale tak stavby společnosti ZEVEA a.s. obklopuje. Pozemky p.č. 996 a p.č. 995 dle geometrického plánu tak nezajišťují přístup do stodoly, kde jsou garáže, když přístup do této části budovy vede přes pozemek 142/1, ani do zděné budovy s garážemi, tento přístup je zajištěn přes parcelu 904/1 z východní strany (vyplývá z ohledání na místě a ortofoto mapy). Pokud jde o vjezd do šrotovníku, tento vjezd by musel být zajišťován zejména přes pozemek st. 35/1, pokud by ovšem takový vjezd byl vůbec potřebný. Jak totiž vyplývá i ze skutkových zjištění soudů, část dřevěné stavby, kde se nachází bývalý šrotovník, se vůbec neužívá (viz. bod 32. rozsudku soudu prvního stupně). Vedlejší účastnice v řízení netvrdila, a tedy ani neprokazovala, z jakého důvodu by měly být pozemky p.č. 996 a p.č. 995 dle GP považovány za nezbytné

pro užívání stavby. Naopak pro stěžovatelku mají tyto pozemky velký význam, jelikož tyto sama potřebuje k řádnému obhospodařování svých nemovitostí, neboť se jedná o spojnici mezi dvorem (a farou) na pozemku parc. č. st. 35/1 a pozemkem parc. č. 142/1. Současný stav tuto spojnici přetrhává.

18. V postupu soudu prvního stupně, soudu odvolacího i soudu dovolacího shledává stěžovatelka zásah do svého práva na spravedlivý proces, který spočívá jednak v extrémním rozporu skutkových zjištění soudů s provedenými důkazy, a dále v nesprávném postupu odvolacího soudu, který zcela opomněl námitky stěžovatelky uvedené v odvolání a k těmto se žádným způsobem nevyjádřil, přičemž dovolací soud na nápravu tohoto porušení také rezignoval (srov. nálezy Ústavního soudu II. ÚS 2077/14 ze dne 21. 7. 2015, sp. zn. I. ÚS 3269/12 ze dne 25. 7. 2013, I. ÚS 947/09 ze dne 17. 3. 2010). V této souvislosti stěžovatelka odkazuje i na nálezy Ústavního soudu ze dne 21. 12. 2016, sp. zn. I. ÚS 3507/16.

19. Stěžovatelka dále konstatovala, že ačkoli výše popsaným způsobem nebylo zasazeno do jejího již existujícího vlastnického práva, posuzované řízení je řízením restitučním, bezprostředně směřujícím k získání vlastnického práva k předmětným nemovitostem. Stěžovatelce tak svědčí legitimní očekávání, že v případě úspěchu ve zdejší věci získá k těmto nemovitostem vlastnické právo, přičemž takové legitimní očekávání požívá ve smyslu čl. 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod stejné ústavní ochrany jako samotné vlastnické právo.

III.

Vyjádření účastníků řízení a vedlejších účastníků řízení

20. Ústavní soud si k posouzení věci vyžádal vyjádření účastníků řízení a vedlejší účastnice řízení, jakož i zaslání příslušných spisových materiálů.

21. Nejvyšší soud ve svém vyjádření uvedl, že odvolací soud, shodně se soudem prvního stupně, po zrušení jejich předchozích rozhodnutí rozsudkem Nejvyššího soudu ze dne 30. 5. 2019, č. j. 28 Cdo 3566/2018-100, dospěl k závěru, že stěžovatelka je sice osobou oprávněnou podle ustanovení § 3 zákona č. 428/2012 Sb., o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi a o změně některých zákonů (zákon o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi), ve znění nálezu Ústavního soudu publikovaného pod č. 177/2013 Sb., jejíž majetek se stal předmětem majetkové křivdy ve smyslu ustanovení § 5 písm. a) zákona č. 428/2012 Sb., nicméně vydání nárokovaného pozemku parc. č. st. 35/7 v katastrálním území Kostelní Radouň, eventuálně vydání pozemků nově oddělených geometrickým plánem z dosavadní parcely č. st. 35/7 označených jako pozemky parc. č. 35/7, parc. č. 35/12, parc. č. 996 a parc. č. 995, vše v katastrálním území Kostelní Radouň, brání ustanovení § 8 odst. 1 písm. a) zákona č. 428/2012 Sb. Soudy nižších stupňů dospěly k závěru, že vydání předmětného pozemku znemožňuje na něm situovaná stavba, která náleží do vlastnictví jiné osoby, než je stát nebo oprávněná osoba, neboť se jedná o poměrně rozlehlou a jednoduše nedemontovatelnou stavbu spojenou se zemí částečně pevným základem (stěnami vyzděnými z cihel) a částečně pomocí kamenných patek, na nichž je umístěna dřevěná konstrukce (šrotovník a zčásti bývalý seník, nyní užívaný k parkování zemědělské techniky), přičemž celá stavba je propojena společnou střešní konstrukcí; jde tak z právního hlediska o samostatnou věc. Shledaly přitom, že část předmětného pozemku, na níž se uvedená stavba nerozprostírá, s touto stavbou bezprostředně souvisí a je nezbytně nutná k jejímu užívání. Tvrzení, že část stavby na předmětném pozemku existovala ještě před vznikem majetkové křivdy na straně stěžovatelky, popřípadě že v řízení bylo doposud jednáno pouze o některých

částech stavby, uplatnila stěžovatelka dle názoru soudů nižších stupňů v rozporu se zásadou koncentrace řízení, a proto k němu ani k souvisejícím důkazním návrhům soudy nižších stupňů nepřihlédly.

22. Přípustnost dovolání stěžovatelky byla zkoumána z pohledu tří dovolacích námitek. Žádná z nich však přípustnost dovolání podle názoru Nejvyššího soudu založit nemohla. Uplatnění nové skutečnosti spočívající v tvrzení o době vzniku části stavby stojící na pozemku parc. č. 35/7 před vznikem majetkové křivdy uplatnila stěžovatelka po nastoupení účinků koncentrace řízení (tato námitka přitom byla se značně vstřícným přístupem dovolacího soudu posouzena z obsahového hlediska jako vymezená otázka procesního práva), přičemž Nejvyšší soud s odkazem na vlastní ustálenou rozhodovací praxi (v napadeném rozhodnutí připomenutou) dospěl k závěru, že odvolací soud, potažmo i soud prvního stupně, se při řešení této otázky od judikatury dovolacího soudu neodchýlili. Ohledně druhé námítky založené na nesouhlasu stěžovatelky se závěrem odvolacího soudu, že pozemky parc. č. 996 a parc. č. 995, oba v katastrálním území Kostelní Radouň, vzniklé na základě oddělovacího geometrického plánu, jsou nezbytně nutné k užívání stavby na předmětném pozemku, Nejvyšší soud naznal, že jejím prostřednictvím mu není k posouzení předloženo řešení otázky hmotného či procesního práva, nýbrž v rozporu s ustanovením § 241a odst. 1 o. s. ř. předestřena polemika se skutkovými závěry, z nichž odvolací soud při svém rozhodnutí vycházel a nabídnuto takové právní posouzení věci, vycházející z jiného skutkového stavu, než jaký zjistil odvolací soud. Skutkové námitky tudíž nemohly založit ani přípustnost dovolání dle ustanovení § 237 o. s. ř. Dovolací soud neshledal v režimu ustanovení § 237 o. s. ř. přípustnost dovolání ani u třetí námítky založené na kritice postupu odvolacího soudu, popřípadě i soudu prvního stupně, jež měly zasáhnout do ústavně zaručeného práva stěžovatelky na spravedlivý proces (článek 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod). Ve vztahu k této námitce Nejvyšší soud odkázal nejen na judikaturu Ústavního soudu, ale i rozhodovací praxi Evropského soudu pro lidská práva, a na jimi vymezené požadavky na kvalitativní a kvantitativní parametry odůvodnění soudních rozhodnutí.

23. Nejvyšší soud považuje argumentaci obsaženou v ústavní stížnosti za pokračující polemiku stěžovatelky se skutkovými a právními závěry, k nimž dospěly soud prvního stupně a odvolací soud, a kteréžto nemohly doznat změny ani v dovolacím řízení. Tvrzené porušení práva stěžovatelky na spravedlivý proces, (článek 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod) a práva na legitimní očekávání zmnožení majetku (článek 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod) je založeno na uplatnění stejných námitek jako v řízení před obecnými soudy. V této souvislosti Nejvyšší soud poukazuje na závěry náleзовé judikatury Ústavního soudu, podle nichž Ústavní soud akcentuje subsidiární povahu ústavní stížnosti jako prostředku ochrany základních práv a svobod a principu minimalizace zásahů do pravomoci jiných orgánů veřejné moci [nález ze dne 3. 6. 2003 sp. zn. I. ÚS 177/01 (N 75/30 SbNU 203) nebo nález ze dne 1. 2. 1994, sp. zn. III. ÚS 23/93 (N 5/1 SbNU 41) Nejvyšší soud je tedy přesvědčen, že v poměrech projednávané věci k zásahu do základních práv a svobod stěžovatelky nedošlo.

24. Zvláště k námitce o porušení práva na legitimní očekávání zmnožení majetku získaného v restitučním řízení stěžovatelka s odkazem na nález Ústavního soudu ze dne 1. 11. 2006 sp. zn. I. ÚS 458/06, z něhož cituje, dovozuje, že obecné soudy porušily její právo na legitimní očekávání zmnožení majetku, jehož mohla dosáhnout v restitučním řízení vydáním pozemku parc. č. 35/7, popřípadě z něho oddělených část, kteréžto je z ústavněprávního hlediska postaveno naroveň právu vlastnit majetek. Ústavněprávní relevanci této námítky Nejvyšší soud přisvědčit nemůže. Judikatura Nejvyššího soudu vycházející i z ustálené rozhodovací praxe

Ústavního soudu je založena na konkluzi, že ústavní ochrana ve smyslu článku 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod přiznávána pouze již konstituovanému vlastnickému právu, a nikoliv "toliko" uplatněnému restitučnímu nároku (srovnej např. nálezy Ústavního soudu ze dne 25. 4. 1995, sp. zn. I. ÚS 3/94, a ze dne 3. 5. 2001, sp. zn. II. ÚS 719/2000, či usnesení Ústavního soudu ze dne 11. 12. 2008, sp. zn. I. ÚS 1430/08, a ze dne 19. 1. 2016, sp. zn. I. ÚS 2655/15, nebo rozsudky Nejvyššího soudu ze dne 21. 6. 2016, sp. zn. 28 Cdo 1246/2016, a ze dne 29. 8. 2017, sp. zn. 28 Cdo 1590/2017). Ostatně, odkaz na stěžovatelkou označený náleze je nepřipadný a v něm (stěžovatelkou citované) závěry se v poměrech nyní posuzované věci nemohou prosadit. V odkazované věci se Ústavní soud vyjádřil k prosazení práva na legitimní očekávání na zmnožení majetku za (s projednávanou věcí) nesouměřitelných skutkových okolností (odepření odměny a hotových výdajů advokáta jako ustanoveného opatrovníka vzdor tomu, že vykonával v ustanovené funkci advokátní činnost, jež se podle aktuálně platných právních předpisů prováděla za úplatu). S uplatněním restitučního nároku (i podle zákona č. 428/2012 Sb.) přitom není automaticky spojeno očekávání oprávněné osoby, že jí bude (vždy) vyhověno bez ohledu na podmínky nastavené právní úpravou, do nichž se projektovala vůle zákonodárce po zmírnění (nikoliv odstranění) některých (nikoliv všech) majetkových křivd.

25. Se zřetelem k výše uvedenému je Nejvyšší soud přesvědčen, že výkladem a aplikací relevantních ustanovení právních předpisů nebyla v projednávané věci porušena ústavně zaručená práva stěžovatelky (článek 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod; článek 6 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a článek 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě) a navrhuje, aby Ústavní soud ústavní stížnost podle ustanovení § 43 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu jako zjevně neopodstatněnou odmítl.

26. Vrchní soud v Praze ve svém vyjádření uvedl, že pokud nebude podaná ústavní stížnost odmítnuta, souhlasí s upuštěním od ústního jednání a pokud bude ústní jednání přesto nařízeno, z důvodu pracovní zaneprázdněnosti omlouvá svoji neúčast a žádá, aby Ústavní soud rozhodl "v jeho osobní nepřítomnosti". K podané ústavní stížnosti uvedl, že dle jeho názoru neobsahuje stížnost žádné skutečnosti, které by zakládaly porušení ústavně zaručených základních práv a svobod stěžovatelky způsobené rozhodnutím Vrchního soudu v Praze shora uvedeným, popř. že by předcházející řízení trpělo takovými vadami. Navrhl proto, aby Ústavní soud ústavní stížnost ve vztahu k napadenému rozhodnutí odvolacího soudu odmítl.

27. Krajský soud v Českých Budějovicích ve vyjádření konstatoval, že jako soud prvního stupně provedl poměrně obsáhlé dokazování, včetně ohledání na místě samém, které teprve objasnilo poměrně složitou a z obsahu spisu ne zcela dobře zřejmou situaci staveb existujících na sporném pozemku. Prvoinstanční soud plně odkázal na odůvodnění svého rozsudku, v němž se procesní stránkou věci prý podrobně zaobíral. Rovněž nesouhlasí s argumentem žalobce, že došlo k porušení jeho práva vlastnit majetek v důsledku neústavního jednání, neboť se při své rozhodovací činnosti žádného takového jednání nedopustil a rozhodoval zcela v souladu s platnou právní úpravou i judikaturou vyšších soudů.

28. Vedlejší účastnice řízení před Ústavním soudem se podle svého vyjádření rozhodně neztotožňuje s argumentací stěžovatelky uvedenou v podané ústavní stížnosti, vydaná soudní rozhodnutí považuje za rozhodnutí správná, když v průběhu řízení se soudy vypořádaly se všemi podstatnými skutečnostmi, učinily svá rozhodnutí na základě příslušných odpovídajících podkladů a v souladu s nimi, po jejich řádném vyhodnocení a zvážení, svá rozhodnutí podložily i četnou judikaturou. Vedlejší účastnice hodnotí již rozhodnutí soudu první instance jako rozhodnutí mimořádně pečlivě vypracované, stejně jako všechna soudní rozhodnutí následující

a tvrzení stěžovatelky o tom, že soudy rezignovaly na nápravu svého nesprávného postupu, považuje za tvrzení ryze účelové, v jehož protikladu stojí všechna předmětná soudní rozhodnutí, resp. vedené soudní řízení. Stěžovatelka stejně jako v podaném dovolání v podstatě prý jen opakuje svá tvrzení, jimiž se snaží zvrátit pravomocná rozhodnutí, opakuje svá přesvědčení a nad rámec toho neuvádí žádnou skutečnost, která by, dle názoru vedlejší účastnice, byla natolik zásadní, že by zakládala důvodnost podání ústavní stížnosti dle platných zákonných ustanovení. Stěžovatelka ve svém podání zejména zdůrazňuje účel restitucí, k jehož naplnění je nezbytné, aby restituční zákony byly interpretovány ve vztahu k oprávněným osobám co nejvstřícněji, se snahou o nápravu některých křivd, v jejichž důsledku k odnětí majetku došlo. Vedlejší účastnice si je toho vědoma, nicméně stěžovatelka zcela opomíjí konkrétní zákonná ustanovení zákona č. 428/2012 Sb., zákona o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi, která formulují podmínky, za nichž je majetek vydáván a dochází tak k nápravě některých křivd, stejně jako skutečnost, že hranice této stěžovatelkou zmiňované vstřícnosti jsou dány a vymezeny, a to právě platnou zákonnou úpravou. Je pochopitelné a zcela logické, že se stěžovatelka domáhá vydání majetku právě proto, že je vedena úmyslem tento majetek zmnožit a při podání žaloby tedy očekává „zmnožení svého majetku“, nicméně do svých tvrzení již nezahrnuje skutečnost, že v daném případě zákonné podmínky pro vydání majetku naplněny nejsou, a to právě s ohledem na řádně provedené důkazy a správné vyhodnocení a posouzení stavu věci v daném případě. Vedlejší účastnice řízení proto navrhl, aby Ústavní soud ústavní stížnost odmítl, popř. v plném rozsahu zamítl.

IV.

Ústavněprávní posouzení věci

29. Ústavní stížnost je důvodná.

30. Ústavní soud neposuzuje postup orgánů veřejné moci, zejména obecných soudů, pouze v jeho formálním vyjádření. Při konkrétní či abstraktní kontrole norem či při přezkumu výkonu státní moci zvažuje skutečnou povahu konkrétního postupu orgánů veřejné moci a v něm poté nalézá případný zásah do základních práv a svobod v jejich materiálním pojetí. Tímto přístupem Ústavní soud mimo jiné respektuje doktrínu materiálního právního státu, na kterou se ve své judikatuře opakovaně odvolává.

31. Při úvahách o vymezení hranice mezi ústavním a podústavním právem Ústavní soud již mnohokrát podrobně popsal situace, za nichž má nesprávná aplikace podústavního práva za následek porušení základního práva či svobody. Jde zejména o porušení normy podústavního práva, kvalifikované jako svévole (např. nerespektováním kogentní normy), nebo o interpretaci, jež se dostane do extrémního nesouladu s principy spravedlnosti.

32. V případě, kdy existuje více možností výkladu určitého právního předpisu či některého jeho ustanovení je třeba přihlížet k účelu právní úpravy, kterým je v případě restitučních zákonů snaha o zmírnění následků některých majetkových křivd způsobených totalitním státem v rozhodném období. Jsou-li k dispozici dva rovnocenné výklady, z nichž jeden je extenzivní a druhý restriktivní, musí soud zvolit ten z nich, jenž odpovídá dalším metodám výkladu, zejména pak teleologické úvaze. Ratio legis restitučních zákonů spočívá ve snaze napravit alespoň částečným způsobem následky porušení základních práv vlastníků v době totality všude, kde je to možné. Ústavně konformním výkladem je tedy výklad extenzivní: zákon a jeho jednotlivá ustanovení, jakož i předpisy související je třeba vykládat tak, abych jejich aplikací bylo možno dosáhnout účelu, který zákonodárce sledoval. Soudy jsou tak povinny volit takovou interpretaci, která by směřovala k maximálnímu naplnění účelu restituce (srov. např. nález

Ústavního soudu ze dne 14. července 2004, sp. zn. IV. ÚS 176/03).

33. Ve zkoumaném případě není mezi účastníky řízení sporu o tom, že se jedná o parcely, které byly historickým církevním majetkem, odňatým státem v rozhodném období bez vyplacení náhrady a oprávněné osobě tak byla způsobena křivda. Soud prvního stupně svým prvním rozsudkem ve věci žalobě ostatně vyhověl, když dospěl k závěru, že předmětná stavba, jejíž existenci na části pozemku tvrdila vedlejší účastnice, nebyla vybudována v souladu se stavební dokumentací a předmětná stavba nemá charakter stavby, která by mohla představovat výlukou dle § 8 odst. 1 písm. a) zákona o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi.

34. Procesním vývojem (srov. podrobně výše) však došlo k tomu, že soud prvního stupně v souladu se závazným právním názorem dovolacího soudu doplnil dokazování místním ohledáním a dospěl k závěru, že na předmětném pozemku se nachází stavba ve smyslu občanskoprávních předpisů, která výlukový důvod naopak zakládá. K doplněným tvrzením a důkazům, kterými na situaci reagovala stěžovatelka, uvedl, že k nim nemůže z důvodu koncentrace řízení přihlídnout, když břemeno tvrzení, že pozemek není zatížen překážkou bránící jeho vydání a břemeno důkazní nese žalobce, jelikož se jedná "o tvrzení, z nichž pro sebe vyvozuje prospěch".

35. Stěžovatelka přitom mimo jiné namítala, že až při místním ohledání dne 3. 12. 2019 vyšlo najevo, že zděná stavba stojí na jihovýchodní části předmětného pozemku, tedy že na předmětném pozemku není pouze dřevěná stodola a průjezd, o kterých se do té doby jednalo, a navrhla provedení listinných důkazů prokazujících, že zděná stavba na jihovýchodní části předmětného pozemku stála na tomto místě již v období před majetkovou křivdou a byla ve vlastnictví stěžovatelky. Za pozornost stojí také názor stěžovatelky, že bylo naopak povinností vedlejší účastnice tvrdit a doložit, že všechny stavby na předmětném pozemku vznikly až po rozhodném období - tedy nemohlo být povinností stěžovatelky tvrdit a prokazovat neexistenci výlukového důvodu za situace, kdy sama vedlejší účastnice řízení existenci takového výlukového důvodu, pro existenci zděné stavby na předmětné části pozemku, netvrdila a ani neprokazovala. V prvním řízení před soudem prvního stupně směřovaly tvrzení vedlejší účastnice řízení pouze k dřevěné stavbě stodoly, případně k průjezdu, který ovšem není stavbou.

36. Lze konstatovat, že o co obsáhleji zkoumal krajský soud charakter dané stavby, o to stručněji se vypořádal s právem stěžovatelky na vydání nárokovaných nemovitostí, když (spolu s odvolacím a dovolacím soudem) konstatoval výlukový důvod a opačné důkazy odmítl poukazem na zásadu koncentrace řízení. Vyslovením takového závěru ovšem krajský soud a oba vyšší soudy opomenuly zvážit celý komplex otázek, klíčových pro souzenou věc a pomínuly, že rozhodují o restitučním nároku oprávněné osoby, žádající zmírnění následků některých majetkových křivd.

37. Ustanovení § 7 odst. 1 písm. a) zákona o majetkovém vyrovnání s církvemi stanoví, že oprávněné osobě se vydá věc, jež s nemovitou věcí ve vlastnictví oprávněné osoby funkčně souvisela nebo souvisí. Tuto historickou nebo aktuální funkční souvislost nutno dovozovat z užitné souvztažnosti, dané faktickými možnostmi hospodářského využití, a to s ohledem na stavební či jinou hospodářskou podobu předmětných nemovitostí nebo jejich přírodní ráz, kdy jedna nemovitá věc je obvykle předpokladem fungování či řádného využívání nemovité věci jiné, přičemž toto využití je bez druhé nemovitosti nemožné nebo ztížené a oddělením jedné věci od druhé by byla jejich ekonomická hodnota podstatně snížena.

38. Smyslem a účelem citovaného ustanovení (srov. např. náleží Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 287/21) je umožnit církvím a náboženským společnostem restituci i takového nemovitého majetku, u kterého lze důvodně předpokládat, že bez něho by nemohl být majetek, který již vlastní (nebo na základě tohoto zákona vlastnit budou), náležitě využíván, případně takového majetku, který by nemohla dotčená povinná osoba řádně užívat a který tedy lépe poslouží oprávněné osobě. Záměrem zákonodárce tedy bylo v restitučním procesu zajistit rozumné uspořádání vlastnických poměrů, tj. tak, aby majetek byl - pokud možno - účelně využit, a tím došlo k naplnění záměru zákonodárce (fakticky) zmírnit některé majetkové křivdy, a také aby se předešlo sporům, jež by mohly vzniknout v důsledku střetu práv vlastníků funkčně souvisejících nemovitých věcí. Jak plyne z důvodové zprávy, půjde zejména o pozemky pod stavbou, pozemek, který bezprostředně souvisí se stavbou a je podmínkou jejího provozu, anebo nemovité věci umístěné na pozemku ve vlastnictví oprávněné osoby. Ústavní soud ve shodě s obecnými soudy vychází z toho, že z hlediska naplnění podmínky funkční souvislosti bude rozhodným (a ústavně-konformním) hledisko hospodářsko-technické, tedy zda nemovitá věc může plnit svou funkci, aniž by to pro dotčený subjekt eventuálně mělo závažný negativní ekonomický dopad.

39. Stěžovatelka v řízení zdůrazňovala, že je vlastnící společného dvora na pozemku parc. č. st. 35/1, skrze který je zajištěn přístup ke stavbám společnosti ZEVEA a.s., z hlavní komunikace, a dále pozemku parc. č. 142/1, skrze který vede vjezd do stodoly, konkrétně do části užívané pro parkování zemědělské techniky. Stěžovatelka je rovněž vlastníkem pozemku parc. č. 904/2, a téměř dokonale tak svými nemovitostmi stavby společnosti ZEVEA a.s. obklopuje (podrobněji k její argumentaci viz bod č. 17 tohoto nálezu), přičemž zdůraznila, že pro ni mají tyto pozemky velký význam a potřebuje je k řádnému obhospodařování svých nemovitostí, neboť se jedná o spojnici mezi dvorem a farou na pozemku parc. č. st. 35/1 a pozemkem parc. č. 142/1; současný stav pak tuto spojnici přetrhává. Odvolací soud se k jejím námitkám v tomto směru žádným způsobem nevyjádřil a odkázal na skutkové závěry soudu prvního stupně, zatímco dovolací soud námitku označil za pouhou polemiku se skutkovými závěry, která nemůže založit dovolací důvod. K tomu Ústavní soud jen připomíná, že tak zvané opomenuté důkazy, tj. důkazy, o nichž v řízení nebylo soudem rozhodnuto, případně důkazy, jimiž se soud podle zásady volného hodnocení důkazů nezabýval, téměř vždy založí nejen nepřezkoumatelnost vydaného rozhodnutí, ale současně též jeho protiústavnost.

40. Zároveň Ústavní soud zdůrazňuje, že v daném případě je nutno posoudit kolizi mezi zájmem vlastníka stavby a zájmem restituenta na zachování funkčního celku nemovitých věcí a zvážit, jaká újma by vlastníkovu stavby, jehož právní postavení se nemění (zůstal by vlastníkem stavby na cizím pozemku), vznikla v porovnání s tím, jaké důsledky by mělo nevyhovění restitučnímu nároku. Jestliže by nevydání pozemku v restituci kvůli sporné stavbě na tomto pozemku vedlo k tomu, že bude rozbito funkční propojení s ostatními nemovitostmi ve vlastnictví oprávněné osoby, neboť dotčený pozemek tvoří součást funkčně provázaného souboru nemovitostí – jak tvrdí stěžovatelka a nabízí k tomu důkazy – pak jde o nesprávný a neústavní závěr obecných soudů.

41. Ústavní soud tedy aprobuje nutnost respektovat funkční souvislost dotčeného celku nemovitostí; obecně srov. judikáty sp. zn. II. ÚS 1697/21 nebo I. ÚS 217/17. Je-li v určitých případech překážkou vydání pozemku v restitučním řízení okolnost, že dotčený pozemek tvoří součást funkčně provázaného souboru nemovitostí (jak o tom svědčí judikatura Nejvyššího soudu), tím spíše v opačném případě (když je zjevné, že v restituci vydaný celek by mohl bez určité části jen obtížně plnit svoji funkci) platí, že požadovaná nemovitost musí být

navrácena, což odpovídá důrazu, který zákonodárce položil na nápravu křivd všude tam, kde je to možné.

42. Ústavní soud opět zdůrazňuje, že v restitučních věcech je povinností obecných soudů interpretovat právní předpisy ve vztahu k oprávněným osobám co nejvstřícněji. Po veškerých orgánech veřejné moci se pak žádá respekt k hodnotovým základům církevních restitucí, zejména v případech, jež vyžadují posouzení specifických skutkových okolností. V těchto věcech je vždy nezbytné vycházet z individuálních rozměrů každého jednotlivého případu. Rozhodnutí, jímž není vyhověno restitučnímu nároku, pak vyžaduje, aby se obecné soudy vypořádaly s každou relevantně předloženou právní otázkou. Obecné soudy tak podle Ústavního soudu neměly a nemohly uzavřít daný případ pouhým závěrem o naplnění výluky. Jejich povinností bylo posoudit řádně veškeré okolnosti věci, což se však nestalo. V kontextu řízení sledujícího ústavně chráněný restituční účel však jde mnohem více o zjištění objektivní pravdy, je-li možné k tomu provést navržené či nabízející se důkazy, či prostě se opřít o to, co zcela zjevně vyšlo v řízení najevo (shora zdůrazněná otázka tzv. funkční souvislosti); jen takový procesní postup pak skutečně odpovídá hodnotově pojaté zásadě materiálního právního státu.

V. Závěr

43. Ústavní soud tedy dospěl k závěru, že obecné soudy rozhodující ve věci porušily právo stěžovatelky na soudní ochranu a na spravedlivý proces, zaručené v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod. Z uvedených důvodů bylo ústavní stížnosti vyhověno, v souladu s ust. § 82 odst. 3 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů. V dalším průběhu řízení budou obecné soudy vázány nosnými důvody nálezu Ústavního soudu.

Poučení: Proti rozhodnutí Ústavního soudu se nelze odvolat.

V Brně dne 19. října 2023

Tomáš Lichovník
předseda senátu